

Nr 239.

Av herr **Örne**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till kungörelse angående förbud mot utförsel från riket av smidbart järnskrot.*

I proposition nr 26 har Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens yttrande över förslag till kungörelse angående förbud mot utförsel från riket av smidbart järnskrot.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Hamrin, har i yttrande till statsrådsprotokollet meddelat, att han ingalunda förbisåge, att upprätthållandet av ett dylikt förbud, ur principiell synpunkt sett, kunde betraktas såsom en avvikelse från den i och för sig riktiga handelspolitik, som fördes från Sveriges sida och som innebure en strävan att medverka till återställande av ett fritt internationellt varuutbyte. Då det emellertid visat sig, att vissa andra järnproducerande stater alltjämt upprätthölle sin restriktionspolitik på detta område och den redan förut med synnerliga svårigheter arbetande svenska järnindustriens läge härigenom än ytterligare försämrats, hade det befunnits oundgängligt att vidtaga åtgärder för att i detta avseende tillvarataga dess intressen.

Av detta yttrande framgår, att föredragande departementschefen insett de handelspolitiska betänkligheter, som måste möta bibehållandet av det av Kungl. Maj:t den 23 september 1927 utfärdade exportförbudet å järnskrot. På grund av de skäl, som framförts från Jernkontoret och de s. k. järnbrukssakkunniga samt sedermera av kommerskollegium, har han emellertid funnit, att betänkligheterna böra vika.

Den ståndpunkt, statsrådet intagit, är ingalunda höjd över kritik. Tvärtom kan det på mycket goda grunder sättas i fråga, dels om det förevarande förbudets utfärdande och fortsatta upprätthållande ur mer allmänna synpunkter kan försvaras, dels om icke andra utvägar först bort prövas, innan ett återfall i krigtidens handelspolitiska missbruk skedde.

Export- och importförbud, som grunda sig på strävanden att främja det egna landets ekonomiska intressen, måste betraktas såsom åtgärder av en oerhörd principiell betydelse, vilka icke utan det högsta nödvång böra vidtagas. Det nu föreliggande fallet, förbudet mot export av järnskrot, lämpar sig väl för att belysa vådorna av dylika handelspolitiska mått och steg.

Järnskrot är att anse som en råvara i järnproduktionen. Det finnes en allmän prisnivå för denna vara liksom för alla andra, och det gäller, att den, som har behov av varor, får underkasta sig att betala marknadspriset. Det utfärdade exportförbudet innebär emellertid, att svenska innehavare av järnskrot hindras att sälja till köpare, som äro villiga att erlægga fullt marknadspris, och tvingas att avstå sin vara till ett lägre pris än detta åt vissa inhemska köpare. Kungl. Maj:t har sålunda genom exportförbudet i realiteten beordrat vissa svenska medborgare eller företag att vid försäljning avstå en del av sin egendom åt andra medborgare eller företag till underpris. Något sådant torde i en rättsstat näppeligen kunna försvaras under andra förhållanden, än då statens och folkets tillvaro och högsta livsintressen äro så hotade, att medel utanför rättens rämärken måste tillgripas för att skydda dem. Det finnes knappast något tillfälle, då ett sådant läge föreligger utom då riket angripits med vapenmakt eller utsatts för allmän handelsblockad eller då stora naturkatastrofer inträffat. Vid behov av en ur samhällssynpunkt motiverad ändring i egendoms- och inkomstfördelningen kan väl också staten ingripa, men blott i lagliga former och i intet fall utan prövning av de begagnade formernas ändamålsenlighet. Bland de svenska ägarna av järnskrot äro utan tvivel alla möjliga inkomst- och förmögenhetsgrupper företrädda. En del äro rika, andra stå nära gränsen för ekonomisk ruin. Samma är förhållandet med företagarna inom järnindustrien. Denna industris nuvarande svårigheter utesluta på intet sätt, att en del av dessa företagare äro ekonomiskt välsituerade. Även bland företagen i denna industrigen finnes det flera, som ingalunda lida någon större nöd. Genom exportförbudet på järnskrot tar man nu en viss summa pr vikt-enhet från ägarna av skrotet, utan hänsyn till vederbörandes ekonomiska läge, och ger samma summa, likaledes utan någon prövning av behovet i varje särskilt fall, till företagarna i järnbruchsbranschen.

Tillvägagångssättet är oförsvarligt vare sig man ser det från rättens eller den sociala välfärdens synpunkt. Icke minst med hänsyn härtill borde en regering aldrig annat än under angivna förhållanden, vare sig med eller utan tillstånd av folkrepresentationen, begagna sin formella befogenhet att utfärda några exportförbud av ekonomisk karaktär. Konsekvenserna av ett fortsättande på den inslagna vägen äro också sådana, att alla grupper av befolkningen, även de, som i ett enstaka fall kunna dra en tillfällig fördel av ett exportförbud, ha anledning att ställa sig avvisande därtill. Vart skulle det föra hän, om än den ena, än den andra gruppen av företagare och medborgare skulle framställa krav på dylika hinder för den fria varu-omsättningen? Ena gången skulle arbetarna kunna fordra exportförbud å jordbruksalster, andra gången jordbrukarna samma slags förbud å industriprodukter. Slår man in på den vägen att de politiska organen i en stat skola reglera prisnivån genom dylika åtgärder, finnes det knappt något skäl att motsätta sig återinförandet av hela krigstidsapparaten med dess

export- och importförbud, dess prisregleringar och ransoneringsbestämmelser.

Från internationell synpunkt äro restriktioner på varuomsättningen i högsta grad fördärliga, såsom de senaste årens erfarenheter med slående tydlighet visat. I propositionen erinras också om, att Sverige deltagit i den diplomatiska konferens i höstas, som hade till uppdrag att utarbeta en allmän internationell konvention rörande avskaffandet av förbud och restriktioner mot import och export. På grund av vissa politiska förhållanden i en del länder kunde man vid denna konferens icke på alla punkter uppnå, vad hänsynen till det sunda ekonomiska förnuftet och en oförvillad rättsuppfattning krävde. Men i det stora hela innebar konferensen ett avgjort framsteg i riktning mot bättre förhållanden. Det är icke angenämt, att Sverige genom att självt påkalla undantag från konventionen berövat sig en del av den prestige, som är förutsättningen för att med kraft kunna föra talan för tillämpning av riktiga principer i det internationella ekonomiska umgänget. Den lilla, ur olika synpunkter omstridda fördel, som några av landets industriföretag ansett sig kunna vinna på andra svenska näringsidkares bekostnad genom ett avsteg från den enda i längden hållbara vägen, kan icke uppväga skadorna för landet och för dess ställning bland nationerna av vad som skett.

Granskar man närmare de fakta, som anföras i propositionen till stöd för förlängning av det exportförbud, Kungl. Maj:t utfärdat, kan man icke finna något verkligt stöd för fortsatt exportförbud å järnskrot. Det är i hela världen endast nio länder utom Sverige, som anmält ett provisoriskt förbehåll med avseende å exporten av denna vara. De äro visserligen betydelsefulla som leverantörer av järnskrot till vårt land. Men det finnes dock ett mycket stort antal stater, där marknaden är fri. Att de av vissa länder genomförda restriktionerna skulle inverka höjande på världens totala behov av skrot är icke heller uppvisat. Det borde sålunda finnas goda möjligheter att i länder med fri marknad göra nödvändiga inköp av varan. Då sjötransporter av varan i de flesta fall måste förekomma, spelar ej heller avståndet en sådan roll, att dessa länder enbart på grund därav böra vara uteslutna som leverantörer till Sverige.

De svårigheter som uppstått att anskaffa skrot för den svenska järnhanteringsens behov synas f. ö. till ej oväsentlig del vara att söka just i exportförbudet självt. Av propositionen inhämtas nämligen, att fullmäktige i Jernkontoret redan den 30 april hemställde om exportförbudets utfärdande snarast möjligt. Tabellen å sidan 12 i propositionen visar, att skrotexporten först med april månad 1927, d. v. s. sedan exportförbudet börjat diskuteras man och man emellan, når en påfallande hög siffra och att den sedermera, efter skrivelsens ingivande, sätter rekord för månaderna maj, juni och juli. Utan att äga fackkunskap om den speciella skrotmarknaden kan man med kännedom om verkningarna av varje hot om exportförbud våga det

påståendet, att varje försäljare av varan självklart gjorde allt han kunde att bringa den utanför landets gränser, innan det begärda förbudet trädde i kraft. Exportförbudets tillvaro avskräcker ju också handeln från att söka få hit eljest förvärvbara mängder av varan, då den kan frukta, att exportförbudet i sinom tid kan komma att följas av tvångsåtgärder för att få tillgängligt skrot överlämnat till järnbruken. Har regeringen sagt A, så nödgas den möjligen vara konsekvent och även säga B, fruktar man. Erfarenheterna från exportförbuden under världskriget visa åtminstone, att varje exportförbud genom själva sin tillvaro inverkar hämmande på tillförseln av vederbörande vara. Vilja köparna slippa att betala det av marknaden betingade priset på varan, ökar detta självklart återhållsamheten från handeldens sida.

Till allt detta kommer, att regeringen, så vitt av propositionen framgår, ej innan den utfärdade förbudet av den 23 september gjort några mer energiska försök att utverka exportlicenser å skrot för den svenska järnhanteringen från de länder, som infört förbud. Det förefaller, som om sådana försök åtminstone i något fall borde ha krönts med framgång, då Sverige står i synnerligen vänskapligt förhållande till samtliga de stater, om vilka det här är fråga.

Då riksdagen har möjlighet att betrakta det föreliggande problemet ur vidare synpunkter än dem, som under den föregående behandlingen anlagts därpå, torde fortsatt giltighet av det gällande exportförbudet böra av riksdagen avstyrkas.

På grund av vad här ovan anförts hemställas,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 26 ville för Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen finner den föreslagna kungörelsen angående förbud mot utförsel från riket av smidbart järnskröt icke böra givas längre giltighet än till och med den 30 april 1928, efter vilken tidpunkt den icke bör förnyas.

Stockholm den 6 februari 1928.

Anders Örne.